

De veelzijdigheid van keramiek

Keramiek is een kunstvorm die verrassend gevarieerd is in materiaalkeuze, toegepaste techniek, kleur- en zeggingskracht. Bert Munsterman, keramiekcurator van De Lawei, toont deze veelzijdigheid aan de hand van het werk van een aantal hedendaagse keramisten. Peter Hiemstra analyseert het werk van de exposanten. Hiemstra – zelf ook keramist – is voorzitter van het jaarlijkse evenement Open Stal in Oldeberkoop en was voorheen docent aan de Klassieke Academie in Groningen.

De term keramiek heeft betrekking op alle vormen van klei die door bakken zijn verduurzaamd. Verschillende vormen van klei vragen om verschillende baktemperaturen. Afhankelijk van materiaal en baktemperatuur spreek je van aardewerk, steengoed of porselein. Je kunt de klei kan op verschillende manieren bewerken: draaien, rollen, boetseren, construeren of gieten. 'Onder kunstenaars bestaat geen duidelijke voorkeur voor een van deze technieken', vertelt Peter Hiemstra. 'Ze worden alle toegepast, soms zelfs in combinatie met elkaar. Op de expositie van De Lawei zijn alle varianten te zien.'

Autonome kunstvorm

Keramiek is van oudsher een vorm van toegepaste kunst. Je maakte er potten, pannen en schalen mee. Die konden vrij eenvoudig op een fraaie manier versierd worden, maar de functionaliteit stond altijd voorop. Zelfs in de tijd van barok, jugendstil en art deco, waarin de decoratie vaak erg uitbundig was, stond de gebruiksfunctie centraal. Een fraai versierde soepterrine was altijd eerst een soepterrine en pas daarna een mooi object.

Hiemstra: 'Keramiek is als kunstvorm lange tijd een ondergeschoven kindje geweest. Pas sinds de tweede helft van de vorige eeuw wordt het als autonome kunstvorm beoefend. Daarmee is de vrijheid voor de keramist ook groter geworden. Nog maar een paar decennia geleden was het vloeken in de kerk als je bijvoorbeeld keramiek niet met glazuur maar met acrylverf beschilderde. Dat was not done. Maar aan dat soort gilde-achtige voorschriften hebben we ons ontworsteld. Alles mag nu op het gebied van techniek, vorm en materiaaltoepassing. Dat kun je in De Lawei ook zien.'

Sieraden

Peter Hoogeboom (1961) maakt toegepaste kunst met een knipoog naar de oude gebruiksfunctie van keramiek. Hij verwerkt in zijn colliers, armbanden en oorbellen de zeer herkenbare vormen van bijvoorbeeld roodstenen bloempotjes en amfora's. Zijn meest in het oog lopende karakteristiek is de herhaling van vormen. Een beetje collier bestaat uit tientallen van die in elkaar passende bloempotjes.

Hiemstra: 'Hoogeboom werkt met gietklei. Voor zijn sieraden maakt hij honderden kleine mallen die alle in grootte van elkaar verschillen. Onvoorstelbaar met hoeveel geduld en toewijding dit werk gemaakt is. En vakmanschap natuurlijk. Want om draagbaar te zijn, mogen al die elementjes bijna niks wegen. Dat stelt heel specifieke eisen aan je techniek. Je moet

bijvoorbeeld razendsnel kunnen werken om heel dunne en dus lichte potjes te maken.'

Het werk van Hoogeboom maakt deel uit van verschillende museale collecties, zoals die van Keramiekmuseum Princessehof in Leeuwarden, het Rijksmuseum in Amsterdam, het Victoria and Albert Museum in Londen en het Cooper Hewitt Smithsonian Design Museum in New York.

Monumentale objecten

Het werk van Wim Borst (1946) sluit aan bij de Nederlandse geometrisch-abstracte traditie. Rechthoeken, vierkanten, driehoeken, cirkels en ovaal typeren zijn werk. Borst maakt er monumentale objecten mee. Soms maken ze de indruk kostbare maquettes te zijn voor fraaie woonhuizen uit de school van het modernisme: strak, functioneel, ingetogen maar vindingrijk. Zwart is lange tijd de enige kleur geweest die Borst gebruikte. Later liet hij ook grijzen, turquoise, blauw, rood en geel toe.

Hiemstra: 'Borst werkt in een traditie maar experimenteert daarbinnen volop. Hij heeft veel technische vernieuwing gebracht. Zo mengde hij gemalen koffiebonen door zijn klei. Tijdens het bakken verbranden die, waardoor je een mooie structuur krijgt in de huid van de objecten. Borst is een meester in het zoeken naar variaties binnen het thema van de geometrie. En een meester in het werken met dikke kleiplaten. Hij kan die zo tegen elkaar zetten dat de verbindingen niet – zoals bij veel andere keramisten – dikker zijn dan de kleiplaten zelf. Dat lukt hem door de verschillende delen gefaseerd te laten drogen. Je moet er maar op komen. Een vakman en een groot kunstenaar.' Onder andere Museum Boijmans van Beuningen Rotterdam, Keramiekmuseum Princessehof in Leeuwarden en het Boston Museum of Fine Arts hebben werk van Borst in de collectie.

Vrolijk-protserige sculpturen

Humor, vormlust, overdaad en kitsch. Dat is wat het vrolijk-protserige werk van Hanneke Giezen (1967) uitstraalt. Het lijkt wel alsof ze met haar objecten de aloude gebruiksfunctionaliteit van keramiek op de hak wil nemen. Hoewel haar sculpturen op gebruiksvoorwerpen lijken, kun je ze niet gebruiken, je kunt er alleen maar naar kijken. Het lijkt alsof ze met haar pronkzuchtige werk de grenzen van de schoonheid verkent.

Hiemstra: 'Het werk van Giezen is technisch heel knap. Ze giet eerst heel veel afzonderlijke onderdelen die ze vervolgens met porseleinklei aan een geboetseerde grondvorm bevestigt. Dat is in haar geval echt een huzarenstukje, want het gaat om heel veel verschillende onderdelen. Gewoon lijmen gaat niet. Haar werk laat ook de enorme kleurenrijkdom van glazuren zien die je als keramist ter beschikking staan. Deze kleurvariatie is vele malen groter dan die van olieverven in de schilderkunst. Dat komt doordat glazuur veel meer ingrediënten bevat dan olieverf en dus meer mengmogelijkheden biedt.'

Werk van Giezen is onder andere te zien in Keramiekmuseum Princessehof in Leeuwarden en Musée des Arts Décoratifs in Parijs.

Objecten met een boodschap

Reinhilde van Grieken (1958) beschouwt keramiek vooral als drager van een boodschap. In haar recente werk is kindermisbruik in de kerk haar belangrijkste thema. Met haar werk wil ze medeslachtoffers een hart onder de riem steken. Ze maakt objecten die in hun pracht en praal herinneren aan voorwerpen die in de katholieke kerk gebruikt worden.

Opmerkelijk is dat Van Grieken transfers toepast, een soort keramische plakplaatjes met afbeeldingen van religieuze schilderijen, plattegronden van kerken of krantenberichten over misbruik. Dat geeft haar objecten een heel eigen signatuur. Haar werkwijze is arbeidsintensief: tot wel negen keer toe moet een sculptuur de oven in.

Hiemstra: 'Van Grieken past de transfertechniek op een heel goede manier toe: ze werkt heel precies. Net zo perfect is de wijze waarop ze met glazuren omgaat. Haar afwerking is fenomenaal. Welke werkwijzen ze precies hanteert, valt moeilijk uit te maken. Ik denk dat het een combinatie is van boetseren, draaien en gieten. Van Grieken is echt een vakvrouw.'

Musea die werk van Van Grieken in de collectie hebben zijn o.a. Mu-zee in Oostende, Musée d'art et d'industrie La Piscine in Roubaix en Museo De Teruel in Zaragoza.

Geometrische constructies

Met haar geometrische constructies, vrijwel altijd in zwart uitgevoerd, beweegt Esther Stasse (1968) zich op het grensvlak van toegepaste en autonome kunst. Je kunt haar werken als op zichzelf staande keramische objecten beschouwen, maar je kunt ze meestal ook gebruiken. Stasse laat de mogelijkheid nadrukkelijk open om haar objecten te laten functioneren als bloemenvaas bijvoorbeeld. Ze stelt ze samen uit losse, gegoten elementen. Ze weet die zonder zichtbare sporen met elkaar te verbinden tot soms complexe vormen.

Hiemstra: 'Esther Stasse werkt voort in de traditie van haar leraar Jan van der Vaart. Diens constructivistische manier van werken en zijn meesterschap op het gebied van mallen maken en gieten, zet Stasse op een geweldige manier voort. Haar werk ziet er eenvoudig uit, maar het is ontzettend moeilijk om die verschillende elementen zo strak met elkaar te combineren als zij het doet. Zeker als je bedenkt dat klei per definitie helemaal geen strak materiaal is. Technisch is ze dus heel erg goed. Ze maakt dingen waarvan je denkt dat ze eigenlijk niet te realiseren zijn – bijvoorbeeld in termen van stabiliteit – en dat lukt haar dan toch. Intussen maakt ze ook binnen haar beeldtaal, die je uit duizenden herkent, een duidelijke ontwikkeling door.'

Het werk van Stasse is onder andere te zien in Keramiekmuseum Princessehof in Leeuwarden en Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam.

Experimentele gebruikskeramiek

Olav Slingerland (1969) ontdekte keramiek tijdens zijn studie industrieel ontwerpen. Zijn designerachtergrond speelt van begin af aan mee bij zijn werk als keramist. Hij maakt geen autonome objecten – want dan ben je bezig met kunst – maar series van werken met vaak een gebruiksfunctie. Binnen die series experimenteert hij met vormen. Zo laat hij zeshoekige vormen binnen een en hetzelfde object verlopen naar bolronde vormen. Kenmerkend voor het werk van Slingerland zijn de heldere kleuren en glanzende glazuren.

Hiemstra: 'Het werk van Slingerland kenmerkt zich door experimenten met vorm en kleur, maar vooral door zijn seriematige aanpak. Soms maakt hij wel series van 50 stuks gebruikskeramiek in opdracht van bedrijven. Dat typeert de ontwerper in hem. Maar soms duikt de kunstenaar in hem op en maakt hij installaties. Hij zet dan een stuk of dertig losse objecten bij elkaar die samen een groot werk vormen, waarbinnen je dan kleur- en of vormverlopen ziet. Zijn wandobject 'Big Circle' is daar een mooi voorbeeld van. Slingerland is een interessante keramist die regelmatig met nieuwe oplossingen komt voor het werken met klei.

Keramiekcentrum Tiendschuur in Tegelen heeft werk van Olav Slingerland in de collectie. En in 2019 plaatste Appingedam zijn werk 'Blad bank' in de openbare ruimte.